Creştinismul şi societatea informaţională

O provocare pentru lumea creştină

Octavian Lupu

Îndrumare metodologică

Din cauza terminologiei specializate utilizată în materie de "Societate Informaţională", această expunere va parcurge în mod sistematic principalele noţiuni ce stau la baza fenomenului informatizării globale. Interferenţa cu lumea creştină va fi astfel analizată doar după ce s-a luat act de conceptele fundamentale ale acestui nou tip de societate.

Avantajul abordării de faţă va decurge din înţelegerea fenomenologică a dinamicii de evoluţie a lumii contemporane, fapt deja perceput, într-o fază incipientă, prin apariţia şi dezvoltarea reţelei de calculatoare INTERNET. Rezultatul acestei investigaţii va fi materializat prin identificarea valenţelor modelatoare ale informaticii atât în sfera general-umană, cât şi specific-spirituală a creştinismului.

Ca o punte dintre două lumi, foarte distincte ca natură şi legitate, acest eseu se adresează oricărui căutător sincer al adevărului.

Conceptul de infrastructură

Pentru ca o activitate să poată subzista, este necesară existenţa unui sistem care să-i asigure funcţionalitatea. Astfel, deşi din punct de vedere conceptual noi putem defini o mare varietate de sisteme virtuale, totuşi, din punct de vedere practic, nu vor conta decât acele elemente ce vor avea un corespondent în realitate. În acest sens, infrastructura unei activităţi umane generice este definită ca fiind constituită din acel sistem, pe baza căruia respectiva activitate va putea să existe.

Când ne raportăm însă la activităţile ce au loc în cadrul societăţii tehnologice a acestui sfârşit de secol, vedem necesitatea existenţei unei infrastructuri tehnologice adecvate. Dacă până în prezent accentul în definirea acestui termen era pus pe factorul tehnic, în prezent se constată o tranziţie a polului de interes, către factorul informaţional.

Şi acest lucru nu este întâmplător, deoarece atunci când ne referim la conceptul de infrastructură, nu se mai poate efectua o izolare a factorului tehnic în raport cu ceilalţi factori: sociali, psihologici, ecologici, etc., ca rezultat al sistemului complex de relaţii ce caracterizează societatea contemporană.

De aceea, în mod necesar şi legic, societatea umană se îndreaptă din punct de vedere a tendinţei de evoluţie, către definirea unei infrastructuri în care factorul informaţional să fie dominant, astfel încât să poată exista o platformă suficient de cuprinzătoare pentru toţi factorii posibili ce ar putea interveni în sfera generală a activităţilor umane.

Tehnocentrism şi antropocentrism

În mod fundamental, civilizaţia industrială se axează pe promovarea factorului tehnic şi tehnologic, ca primordial faţă de orice alte elemente cauzale ce ar mai putea interveni. Această viziune a condus la dezvoltarea fără precedent a sistemelor industriale, luând astfel fiinţă tehnosfera.

Putem vedea cum la ora actuală societatea industrială s-a generalizat la sfera planetară ca modalitate de organizare a societăţii umane. Din nefericire o astfel de abordare a generat probleme destul de grave în celelalte domenii de existenţă ale societăţii umane (cum ar fi cele de natură: ecologică, socială, psihocomportamentală, etc.) deoarece totdeauna factorul tehnic a primat în raport cu cel uman şi ambiental.

Am asistat astfel la evoluţia unei societăţi ce a obligat în permanenţă elementul uman să se adapteze la cel tehnic, chiar şi cu preţul unor imense sacrificii: poluare, alienare, etc. De aceea, criza societăţii industriale, care a avut mai multe momente de vârf manifestate prin crahuri financiar-bancare, războaie mondiale, fenomenul lumii a treia, ş.a.m.d., s-a accentuat cu trecerea timpului,necesitând, ca un imperativ de prim ordin, reformularea conceptelor de organizare a societăţii umane.

Criza industrială prezintă diferite aspecte, în funcţie de nivelul de dezvoltare al statelor lumii, însă fenomenul este global manifestându-se atât în rândul societăţilor puternic industrializate, cât şi al celor în curs de dezvoltare. Prin urmare, efortul de reformulare ar trebui să fie extins la nivel mondial prin restructurarea sistemului de relaţii la toate nivelele: internaţional, regional, naţional, etc.

Sesizând aceste stări de lucruri factorii de decizie din societăţile puternic industrializate (în mod deosebit din S.U.A. şi Uniunea Europeană) au demarat diferite iniţiative de restructurare, pe o bază cu totul nouă, pornindu-se de la conceptul de infrastructură informaţională.[1] Noua societate informaţională este gândită, în comparaţie cu cea industrială, ca axându-se pe factorul uman, singurul capabil să transforme informaţia în cunoaştere. Şi astfel, viziunea este caracterizată de un profund antropocentrism.[2]

Într-o astfel de abordare se caută să se adapteze mediul tehnic la cel socio-uman încercându-se eliminarea factorilor generatori de criză din era industrială. În concluzie, prin conceptul societăţii informaţionale se caută o soluţie viabilă la criza globală a omenirii prin care trece în momentul de faţă.

Etape în dezvoltarea societăţii umane

În decursul istoriei, societatea umană a cunoscut mai multe stadii de evoluţie şi de organizare, în funcţie de preponderenţa pe care o avea un anumit factor, la un moment dat, în cadrul infrastructurii. Societăţile anterioare revoluţiei industriale aveau la bază o infrastructură agricolă,[3] iar în această situaţie putem să menţionăm toate tipurile de organizare ce sunt referite în istorie, începând cu trecerea de la nomadism la sedentarism şi până în perioada modernă.

Ca urmare a dezvoltării meşteşugurilor şi în continuare a industriilor, cuprinzând în cele din urmă toate sectoarele vieţii, inclusiv agricultura şi toate activităţile sociale au început să fie efectuate mecanizat, adică, indu-strializat[4]. Procesul de industrializare a condus mai departe la creşterea preponderenţei factorului tehnic, în raport cu alte elemente similare, astfel încât, societate umană a devenit industrializată.

Aceasta, prin promovarea activităţilor mecanizate, a determinat la nivel infrastructural plasarea factorului tehnic-industrial ca element dominant. Din acest moment industria, care apăruse iniţial ca efect al progresului în sfera activităţilor general-umane, devine o cauză modelatoare, acţionând asupra întregii societăţi, astfel că societăţile industrializate au devenit societăţi industriale, dependente de factorul tehnic[5].

Urmărind mai departe dinamica evoluţiei sociale, se poate observa cum datorită creşterii complexităţii activităţilor industriale, factorul informatic a devenit din ce în ce mai prezent în asistarea acestora. Trecerea de la sistemele tehnico-economice mici la cele medii şi mari a impus dezvoltarea sistemelor informatice de management şi astfel sfera aplicaţiilor informatice s-a extins la scara întregii industrii, atât producătoare de bunuri, cât şi prestatoare de servicii.

Informatizarea accelerată, la care asistăm de mai bine de 30 de ani, a generat apariţia calculatoarelor personale şi mai ales a reţelelor de teleprelucrare a datelor, astfel că amploarea fenomenului a devenit explozivă. Revoluţia informatică a adus necesitatea reformulării viziunii societăţilor industriale, astfel sfera producţiei, conducerii, educaţiei, cercetării-ştiinţifice, a fost cu totul restructurată sub impactul informaticii.

La fel ca şi în cazul industrializării, informatizarea a apărut la început ca un efect, datorat în acest caz introducerii sistemelor de calcul în administrarea activităţilor industriale. Dar acest proces face ca la nivelul infrastructurii sociale factorul dominant să devină cel informatic, iar cel industrial-tehnic să-i cedeze locul.

Atunci când informatica devine din punct de vedere infrastructural dominantă în raport cu ceilalţi factori, asistăm de fapt la transformarea a

ceea ce era efect, în cauză modelatoare a societății. În acest sens, o societate informatizată devine o societate informațională, în cadrul căreia informația este elementul dominant de infrastructură și forța motrice a progresului.

Infosfera și civilizația umană

Conceptul de societate informațională aduce cu sine conotația realității că informația devine forță motrice a lumii. Viziunea asupra acestui tip de societate este de la început globală, iar noțiunea asociată de infosferă capătă sens atunci când vedem implicațiile profunde ce decurg din aceasta.

Deși a trebuit să treacă multe milenii pentru ca omenirea să învețe adevărul despre primordialitatea informației în raport cu existența fizică, în calitatea de forță motrice și modelatoare, totuși una dintre cele mai profunde cărți ale omenirii, Biblia, ne spune destul de clar acest lucru prin cuvintele: "La început era Cuvântul"[6].

Noțiunea de "Cuvânt" din acest pasaj se aplică deopotrivă la o persoană: Hristos[7], precum și la o informație specifică legată de modul în care trebuia să ia naștere și să existe universul. Pentru a vedea forța acestui "Cuvânt", merită să menționăm pasajele din Geneza, unde se repetă de multe ori termenii: "Și Dumnezeu a zis: ... Și așa a fost" [8]. Deci chiar în problemele ce țin de existența universului și a lumii, Biblia afirmă primordialitatea informației (a cuvintelor lui Dumnezeu) în raport cu ceea ce urma să existe (care rezulta tocmai în urma acțiunii acestui "Cuvânt").

Prin urmare, societatea umană nu a făcut altceva decât să redescopere valoarea informației în modelarea și cizelarea propriului destin temporal și de perspectivă. Infosfera se referă astfel la domeniul în care se manifestă informația ca forță motrice și determinantă, pe baza observațiilor efectuate putându-se trage concluzia că referința este universală.

Trebuie remarcat că din punct de vedere conceptual, ne aflăm în pragul unei evoluții fără precedent din istoria recentă a umanității și de aceea este util să percepem implicațiile pe care le aduce o societate informațională.

Spiritualitatea culturii informaționale

Dacă urmărim evoluția preocupărilor spirituale în istoria umanității, putem vedea cum leagănul de apariție a principalelor religii ale lumii se situează undeva, în mijlocul dezvoltării societăților agricole[9]. Revoluția agricolă, prima cu impact major în istoria umanității, a oferit mediul inițial de dezvoltare a preocupărilor spirituale ale umanității, conducând la constituirea antroposferei, caracterizată prin așezări umane stabile, state organizate, etc.

Revoluția industrială aduce însă cu sine tehnosfera, potențând și chiar lărgind domeniul de extindere și de influență a antroposferei la dimensiuni planetare. Practic ecosfera (sau aria întregului pământ) a fost destul de repede invadată de tehnosferă, iar civilizația umană a început să capete dimensiunile unui imens oraș mondial[10].

În acest context, religiile specifice civilizației agricole înregistrează un regres, amplificându-se un proces denumit ca fiind de secularizare, sau alteori folosindu-se termenul de desacralizare[11]. În mod cert tehnosfera nu a consitituit un mediu prielnic pentru spiritualitatea religioasă, ci mai degrabă pentru cea laică, desacralizată[12].

În ciuda eforturilor notabile, depuse în special în cadrul lumii creștine, de adaptare la tehnosferă, revoluția industrială a fost totuși un adevărat iceberg pentru religiile născute în contextul societăților agricole[13]. Problema de fond rezidă din faptul că mediul tehnologic presupunea și necesita o reformulare atât a demersului teologic, cât și a modalității de difuzare în mase, lucru care nu era întotdeauna simplu nici de înțeles, nici de aplicat.

În ciuda existenței unei impresionante literaturi religioase și a unor programe de difuzare mass-media (literatură, radio, televiziune) fără precedent, s-a constatat că tehnosfera nu a contribuit la creșterea spiritualității creștine, în general.

O provocare pentru lumea creștină

Deși ar părea puțin ciudat, totuși, cultura industrială s-a constituit ca un șoc de mică magnitudine asupra lumii creștine, față de cel pe care-l va produce cultura informațională. Acest al doilea iceberg, al tehnologiilor informatice, aduce cu putere o infosferă destul de misterioasă deocamdată, prin oferirea unor posibilități inimaginabile la dispoziția omului, însă în același timp va provoca o confruntare și mai serioasă pentru lumea creștină. Posibilitatea comunicării într-un mod independent de mediul geografic, accesul practic instantaneu la surse de informare dintre cele mai diverse, nu pot decât să sporească problemele cu care ne luptăm astăzi, în cazul în care nu apare un salt moral la nivelul individului.

Forța infrastructurii informaționale comportă o similaritate cu forțele naturii și științei. Deși nu are o coloratură spirituală specifică, totuși ea poate fi întrebuințată fie spre bine fie spre rău, cu efecte impresionante. Provocarea pentru lumea creștină rezidă din raportul de forțe ce se va stabili între schimbarea rapidă a contextului relațiilor umane în societatea informațională și capacitatea de adaptare

la acestea, fără alterarea mesajului spiritual, a diferitelor entități confesionale[14].

Trecând însă dincolo de orice demarcație denominațională, se pune întrebarea: "Are mesajul creştin şanse să supravieţuiască nealterat şi viu în acest nou mediu informatizat?" Sau pentru acele curente religioase care şi-au pierdut vitalitatea în contextul tehnosferei: "Oferă infosfera societății informaționale o şansă de relansare pentru acestea?" Sunt nişte întrebări fundamentale la care vom încerca să schițăm un posibil răspuns.

Mesajul creştin şi cultura informațională

Pentru început vom porni de la următoarea constatare: "Forța mesajului creştin rezidă nu atât din forma şi ritualul de expresie a crezului, ci din modul în care se adresează umanității în mod direct şi nemijlocit prin intermediul Bibliei". S-a putut constata din cele prezentate, cum în cadrul culturii industriale desacralizarea a afectat deosebit de profund lumea creştină, alterând destul de serios semnificația formelor de exprimare a învățăturilor şi de multe ori chiar şi fundamentul acestora (se menționează apariția evoluționismului, a materialismului ştiințelor pozitive, etc.).

Trebuie să ne aşteptăm, din cauza faptului că infosfera ia ființă pe baza unei extensii a tehnosferei, ca noua cultură informațională să opereze într-o profunzime şi mai mare asupra formelor de expresie şi chiar asupra conținutului doctrinar. Ne putem aştepta, cu o probabilitate maximă, ca linia antitradiționalistă şi nonconformistă în raport cu formele şi elementele teologice să continue cu o amplitudine mărită.

Însă într-un mod paradoxal, abia acum vor fi create premizele pentru ca mesajul creştin să capete un impact mondial, deoarece grație infosferei, acesta va putea să se adreseze individualizat şi generalizat la orice persoană de pe suprafața acestui pământ. Este tocmai specificul acestui timp, ca într-un mod surprinzător, să fie oferite ocazii extraordinare în ambele sensuri: "Către promovarea unei spiritualități autentice şi deopotrivă pentru propagarea unei pseudospiritualități, necreştine, fie ca formă, fie în ceea ce priveşte conținutul".

Revine acum cu putere o întrebare firească: "Cum se va putea într-un mediu ostil formelor de expresie tradițional-religioase, totuşi mesajul creştin autentic să poată triumfa?" Răspunsul la această întrebare fundamentală rezidă din maniera în care creştinismul veritabil se adresează lumii: "în mod direct şi nemijlocit prin intermediul Bibliei, lăsând nealterat mesajul original, neafectat de tradiții sau de interpretări omeneşti".

Spre deosebire de tehnosferă, infosfera se pretează mult mai bine la adresarea "Cuvântului", adică a mesajului creştin, care este de fapt tot o informație. Astfel că, în măsura în care lumea creştină va conştientiza necesitatea axării tot mai accentuate pe Cuvânt [15], atunci acest iceberg al informatizării în loc să se constituie ca o prelungire, care poate merge până la anihilarea denominațională, ca urmare a procesului de desacralizare şi despiritualizare religioasă, să devină rampa de lansare mondială a mesajului creştin.

Morala creştină, din fericire, nu are la bază transmiterea unui cod de principii şi norme spirituale prin tradiții şi forme, ci prin cunoaşterea vie a adevărurilor Bibliei, adică o transmitere independentă de cultură, de timp sau de mediul geografic a cuvintelor iubirii lui Dumnezeu care spun: "Fiindcă atât de mult a iubit Dumnezeu lumea, încât a dat pe singurul Său Fiu, pentru ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viața veşnică[16]. Deci, o transmitere bazată pe informație stocată sub formă scrisă în Biblie şi nu prin mecanismul imperfect al moştenirii orale. De aceea, mediul informațional nu are cum să altereze mesajul original şi autentic al creştinismului, ci doar să estompeze şi mai mult acele elemente neaxate pe comunicarea prin Scriptură.

Prin urmare, conceptul de infosferă este suficient de larg pentru a face referință la realități ce țin de apariția universului prin Cuvântul lui Dumnezeu, la devenirea umanității dealungul veacurilor şi nu în ultimul rând la realitatea lumii viitoare, despre care Biblia spune: "Căci iată, Eu fac ceruri noi şi un pământ nou, în care va locui neprihănirea"[17].

În loc de concluzii

Deşi prezentul demers nu a făcut altceva decât să schițeze suma elementelor fenomenologice ale devenirii societății umane, totuşi ideea de forță este că pentru religiile creştine nu există decât o singură şansă pentru a evita sucombarea în fața unei societăți secularizat-informaționale şi aceasta numai prin definirea propriilor lor identități în raport cu Biblia.

În măsura în care această restructurare şi reformă va fi urmată, fapt care rezidă din caracterul legic-obiectiv al proceselor ce au loc în societatea contemporană, se va putea găsi în sfârşit şi adevărata bază de unitate creştină interconfesională, care să fie fundamentată nu atât pe negocieri asupra formelor şi normelor particulare de interpretare a Bibliei, ci pe acceptarea a ceea ce grăieşte Scriptura prin ea însăşi.

Dacă această procedură nu va fi urmată, atunci religiile orientale vor găsi

un mediu propice pentru a penetra cultura occidentală şi informaţional-mondială, cum dealtfel au şi făcut-o prin intermediul mass-mediei societăţii industriale, iar religiile creştine vor trebui într-un mod paradoxal să preia din mesajul extracreştin al acestor curente pentru a mai putea să aibă acces la un auditoriu receptiv mai mult la informaţie decât la forme de expresie.

Depinde mult de cei care vor dori să promoveze adevăratele valori ale creştinismului să ia aminte la aceste fenomene în mod înţelept, lucru posibil doar în măsura existenţei unei unităţi veritabile în jurul Scripturii, în contextul societăţii informaţionale.

Invitaţia acestor rânduri se adresează celor care au aderat, din punct de vedere al convingerii, la valorile creştine, cât şi la cei care nu au o poziţie în acest sens, fapt pentru care nu aş putea decât să repet cuvintele minunate ale Bibliei: "Veniţi şi vedeţi ce bun este Domnul"[18].

Octavian Lupu este în prezent Cercetător Ştiinţific la Institutul Naţional de Studii şi Cercetări în Comunicaţii, activând ca şef de proiect în domeniul Managementului Reţelelor de Telecomunicaţii.

Preocuparea sa extraprofesională este de a explora modalităţi practice de utilizare a infrasctructurii tehnologice moderne pentru a putea fi adresat mesajul biblic al creştinismului lumii în care trăim. Pentru cei care doresc să continue dialogul pe această temă, pot să-i scrie pe adresa redacţiei sau direct prin INTERNET la adresa: octavian@co.cnscc.ro.

Note

1. În acest sens s-au demarat studii şi investigaţii privind trecerea la societatea informaţională. Astfel, la nivelul Statelor Unite a fost început programul de definire a infrastructurii informaţionale naţionale (NII sau National Information Infrastructure). În cadrul Uniunii Europene, ca replică la aceasta, a fost iniţiat un program similar (EII sau European Information Infrastructure). Iar ca urmare a acordului bipartit, ambele programe au fost cuplate într-un context mondial (GII sau Global Information Infrastructure).
2. Antropocentrismul se manifestă prin promovarea valorilor umane ca dominantă în cadrul societăţii informaţionale, urmând ca toate celelalte elemente şi în mod deosebit factorul tehnic, să fie subordonat acesteia.
3. Procesul de industrializare s-a constituit prin promovarea factorului tehnic, începând cu a doua jumătate a secolului XVI şi având un impact mondial foarte puternic doar în a doua jumătate a secolului XIX.
4. Referinţe suplimentare se pot găsi în literatura anilor '80 şi în mod deosebit în cartea "Al Treilea Val", de Alvin Tofler, cu menţiunea că termenul de societate postindustrială a fost înlocuit cu cel de societate informaţională.
5. Trebuie remarcat faptul că atunci când un factor devine predominant la nivel infrastructural, atunci societatea ajunge să fie dependentă de el, iar acest lucru se poate observa în contextul apariţiei automobilului, radioului, televiziunii, etc.
6. Ioan 1,1
7. Vezi continuarea pasajului în capitolul 1 al Evangheliei după Ioan.
8. Vezi pasajul din Genesa 1.
9. Ne putem gândi la creştinism, care a apărut în contextul civilizaţiei sedentare a Imperiului Roman, la iudaism care se naşte în perioada sedentarizării evreilor, sau la islamism, constituit tot în contextul trecerii de la nomadism la sedentarism, pe baza unui proces de migraţie a triburilor arabe.
10. Vezi "Oraşele în mişcare" de Arnold Toynbee.
11. Evoluţia desacralizării în epoca industrială se poate vedea în următorul lanţ cauzal: umanism (secolele XVI-XVII), iluminism (secolele XVII-XVIII), ateism (secolele XVIII-XIX), evoluţionism (secolele XIX-XX).
12. Ne putem gândi la înfloritoarea filosofie clasică germană, care a culminat cu gândirea lui Nitsche, precum şi la artele decadente de la începutul acestui secol, până în prezent.
13. Ar fi interesant un studiu asupra curentelor religioase apărute în contextul societăţii industriale.
14. Până la ora actuală reţeaua INTERNET s-a dovedit a fi un mediu deosebit de bun pentru religiile mistice şi satanice.
15. Martin Luther a inaugurat acest concept prin cuvintele "Sola Scriptura".
16. Ioan 3,16. Adevărul fundamental al celor expuse este că acest Dumnezeu minunat iubeşte totuşi această lume, chiar informatizată şi doreşte să nu piardă ocazia de a ne câştiga pentru Sine, utilizând chiar şi tehnologia secolului XXI.
17. Isaia 65,17 şi 2 Petru 3,13.
18. Psalmul 34,8.